

Atıf/ Citation

Erden, Gökhan, Ulaş Töre Sivrioğlu. "Peştunların Kökeni: Bene İsrail Teorisi/ Etnolojik, Tarihi, Dilbilimsel ve Genetik Kaynakların Işığında Bir Tartışma." *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no. 5 (Kış 2019): 23-39.

PEŞTUNLARIN KÖKENİ: BENE İSRİL TEORİSİ/ ETNOLOJİK, TARİHİ, DİLBİLİMSEL VE GENETİK KAYNAKLARIN IŞIĞINDA BİR TARTIŞMA ¹

Gökhan ERDEN

YL Öğrencisi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Dumlupınar Üniversitesi

*MA Student, Institute of Social Sciences, Political Science and International Relations Social
Sciences Institute, Dumlupınar University*

<https://orcid.org/0000-0001-8566-3791>

<gokhan.erden@ogr.dpu.edu.tr>

Ulaş Töre SİVRİOĞLU

Dr., Misafir Öğretim Görevlisi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İktisadi İdari ve
Sosyal Bilimler Fakültesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

*Dr., Adjunct Instructor, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of
Economics and Administrative Sciences, Bandırma Onyedi Eylül University*

<https://orcid.org/000-0001-8018-1865>

<toresivrioglu@hotmail.com>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 13.10.2018, Kabul Tarihi: 31.10.2019

Öz: Peştunlar (veya *Pahtun/Patanlar*) Asya'nın en ilgi çekici ve haklarında en fazla araştırma yapılan halklarından biridir. Ancak bu araştırmalara rağmen Peştun halkının kökenleri konusunda bir görüş birliğine varılmış değildir. Afganistan'da 15 milyon, Pakistan'da ise 35 milyon Peştun'un yaşadığı tahmin edilmektedir. Peştunların soyunun İsrailoğullarına dayandığı iddiasına ilk olarak Babür Şahı Cihangir'in (1605-1627) saray hizmetkârlarından olan Nimetullah'ın tahminen 1612 yılında tamamladığı *Makhzan-i Afgani*'de rastlanmaktadır. Peştunların İsrail soyundan geldiklerine dönük iddialar 19. asırda Afganistan'a olan ilgileri giderek artan İngiliz araştırmacılar arasında ilgi odağı haline gelmiştir. Hatta hikâye biraz daha ilginç hale getirilerek Peştunların, Assurların İsrail Krallığını yıktıkları zaman sürdürdükleri ve kendilerinden bir daha haber alınamayan kayıp on kabilenin torunları olduğu ileri sürülmüştür. Öte yandan Peştunların Aryan kökenli oldukları tezide oldukça önemlidir. Başlangıçta sadece dilbilimsel ve arkeolojik kanıtlara dayalı olarak kurgulanan Aryan tezi teorileri zamanla siyasal anlamlar da kazanarak bilimsel sınırların ötesine taşınmıştır. Yazıda birçok ispat ve konu kullanılmakla birlikte; Peştunların ırkî değil etno-kültürel bir tanımlama olduğu

¹ Bu makale *İkinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı*'nda (Bandırma, 27-29 Ekim 2018) aynı başlıkla sözlü bildiri olarak sunulmuş ve *Bildiri* ve *Öz Kitabı*'nda tam metni yayınlanmış çalışmanın genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

varsayımına varılmıştır ve Peştunlar arasında yapılan genetik araştırmalarda Ortadoğu kökenli genlere rastlanmasından anlaşıldığı üzere aslında soyları farklı halklara dayanmakla birlikte bugün Peştun kimliğini benimsemiş çok sayıda birey bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Peştun, Bene İsrail, Aryan Teorisi, Etno-kültürel, Kimlik, Kayıp On Kabile,

THE ORIGIN OF PASHTUNS: THEORY OF BENE ISRAEL/ A DISCUSSION IN THE LIGHT OF ETHNOLOGICAL, HISTORICAL, LINGUISTIC AND GENETIC RESOURCES

Abstract: Pashtun's are one of most interesting and well-researched peoples in Asia. However, despite these studies, there is no consensus on the origins of Pashtun people. It is estimated that there are 15 million Pashtun's in Afghanistan and 35 million Pashtun's in Pakistan. The claim that the Pashtuns were based on the Israelites was first encountered in Makhzan-i Afghani, which Mughal Shah Cihangir (1605-1627) completed in 1612, approximately by Nimetullah, one of the palace servants. Allegations that Pashtuns are descended from Israel, British researchers are increasingly interested in Afghanistan has become the focus of attention. In fact, the story has been made a little more interesting and suggested that the descendants of the Ten Lost Tribes who survived when the Pashtuns and Assyrians destroyed the Israeli Kingdom and were never heard of again. Otherwise, it is very important in the thesis that Pashtun have Aryan's origin. The Aryan thesis, originally based solely on linguistic and archaeological evidence, has gradually gained political meaning and moved beyond scientific boundaries. Although many proofs and subjects are used in the manuscript, it is assumed that Pashtuns are ethnographic and cultural descriptions rather than race. In genetic research among Pashtuns, there are many individuals who have adopted Pashtun's identity, although their descendants are based on different populations.

Keywords: Pashtun, Bene Israel, Aryan Theory, Ethno-cultural, Identity, Ten Lost Tribes,

Giriş

Afganistan, tarih boyunca birçok devletin özellikle de dönemin hegemon devletleri tarafından oldukça önemsenmiş bir coğrafi bölgeye sahip, stratejik anlamda önemli, bünyesinde kültürel çeşitlilik bulunduran, konum anlamında birçok stratejiste göre dünyanın merkezi olan bir bölgeye sahiptir. asırlar boyunca; Moğol, Hun, Emevi, Türk, İngiliz, Rus ve Amerikan devletlerinin ilgisini çekmiş, birçok kez istilaya uğramış bir bölgedir. Ülke içinde tahmini

yirmi iki ırk bulunması², ülkenin tarihi boyunca; ani ve radikal değişikliklerle sol/sağ ideolojik yönetimleri (Krallık, meşrutiyet, cumhuriyet, sosyalizm, İslâmî devlet vb) yaşayabilmiş, içerisinde barındırabilmiş olması Afganistan'ın ilginçliğini, önemini oldukça artırmış etkenlerdendir. 1994 yılında Taliban örgütünün ortaya çıkması, dünyanın dikkatini tekrardan bölge üzerine çekmiştir. 2018 içerisinde ise; bir Peştun olan Afganistan Devlet Başkanı Eşref Gani Ahmedzai'nin milliyetçi söylemleri, Peştun milliyetçiliğinin dikkatleri çekmesine sebep olmuştur.

Kısa süre öncesine kadar Peştunların İran dillerinden biri olan Peştucayı konuşan, İranlı bir halk olduğu öngörülüyordu. Yakın dönemde dünyanın gündemi tekrardan Afganistan olduğunda, bu konuda yeniden gündeme gelmiş ve farklı teoriler ortaya atılmıştır. Bene İsrail Teorisi, Aryan Teorisi, Hint-Avrupa teorisi hatta Türk ve Yunan olduklarına dair teoriler yazılmaya başlanmıştır. Bu yazıda metodolojik anlamda tümevarım tekniği kullanılmıştır. Hipotez bağlamında ise; Peştunların tarihi kaynaklarına dayanarak, etnolojik ve genetiksel bakımdan Bene İsrail Teorisini ve Aryan teorisini açıklamaya, yansıtmaya çalışmaktır.

Peştun Kimliği

Peştunlar Güney-batı Asya'nın en kalabalık uluslarından biridir. Afganistan'da 15 milyon, Pakistan'da ise 35 milyon Peştun'un yaşadığı tahmin edilmektedir.³ Pakistan'daki Peştunların önemli bir bölümü Pakistan vatandaşı iken 2.5 milyon kadarı Sovyet işgali sırasında Pakistan'a göç eden mültecilerdir. Peştunlar Afganistan nüfusunun tahminen %40-45'ini⁴ Pakistan nüfusunun ise % 13-15'ini oluşturmaktadırlar.⁵

Ancak her iki ülkede de oynadıkları tarihsel rol kendi nicel güçlerinin çok ötesinde olmuştur. Afganistan 1747 yılından beri-çok kısa bazı dönemler hariç

² <http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact92/wf930006.txt>

³Peştunların nüfusu hakkında bir uzlaşma söz konusu değildir. Bazı kaynaklarda Afganistan ve Pakistan'da yaşayan Peştunların sayısı birbirine yakın olarak verilmektedir. Örneğin; Ana Britannica'daki "Peştun" makalesinde (1989) Afganistan ve Pakistan'daki Peştunların sayısı birbirlerine yakın (sırasıyla 6.214.000 ve 6.705.000) olarak verilmiştir. A. Britannica Cilt XVII, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989. *Abubakar Siddique*, *Afghanistan's Ethnic Divides*, "Sources Of Tension In Afghanistan And Pakistan: A Regional Perspective"Norwegian peacebuilding Resource Centre, 2012, S.6

⁴Daha eski bazı kaynaklar örneğin Vartan Gregoryan'ın 1972'de yayınlanan *Emergence of Modern Afghanistan* adlı çalışmasında Peştunların oranı %50-55 oranında verilmiştir. Bkz.Vartan Gregoryan, *Zuhur-u Afghanistan-ı Nevin*, Tahran 1388, s.43. Modern araştırmalarda (2003) ise Afganistan nüfusunun %42'sinin (2003'te 12 Milyon) Peştun olduğu belirtilmektedir. *Addiction, Crime And Insurgency The Transnational Threat Of Afghan Opium*, United Nations Office On Drugs And Crime, Vienna, 2009. S.115.

⁵ Selig S. Harrison, 'Pashtunistan': The Challenge to Pakistan and Afghanistan, Real Instituto- ARI 37/2008, 2-7 s.2

tutulursa- Peştun liderler tarafından yönetilen bir ülkedir.⁶ Pakistan'da ise Peştun azınlık Afganistan sınırı boyunca özellikle merkezi Peşaver olan Eski Kuzey Batı Sınırı Bölgesi (North-West Frontier Province/NWFP) şimdiki *Hayber-Pahtunhva (Khyber Pakhtunkhwa)*, Belucistan ve Aşiretler Bölgesi (Federally Administered Tribal Areas/FATA) ve gibi eyaletlere yayılmış durumdadır.⁷

1947'de Pakistan kurulduğunda Afganistan, *Pakhtunhwa*, FATA ve Belucistan eyaletlerinde, Britanya devleti tarafından bir oldu bittiye getirilen referandumla yerel halka Pakistan veya Hindistan'a katılma kararıyla sınırlı bir seçenek sunmuş, Afganistan seçeneklerde olmadığı için halk Pakistan'ı tercih etmiştir.⁸ Bu referandumu geçersiz sayan Afganistan ise adı geçen eyaletlerde yeni bir *self-determinasyona* gidilmesini istemiş; ancak BM bu talebi kabul etmeyince; *Pakhtunhwa*, FATA bölgelerinde bağımsız bir "Peştunistan" kurulması için mücadele etmiştir.⁹ Bağımsız Peştunistan girişimi Pakistan ordusunun harekâtıyla bastırılırken, iki ülkeyi defalarca sıcak çatışmanın eşliğine getiren bu mesele günümüzde de çözülmüş sayılmaz. Günümüzde her iki eyalette de Peştun nüfus neredeyse bağımsız bir hareket alanına sahiptir.

Öyle ki, birçok Peştun'un gözünde Afgan-Pakistan sınırı sadece kurmaca bir anlam ifade etmektedir ve sınırlar bölge aşiretleri tarafından sürekli olarak ihlal edilmektedir. Peştun milliyetçilerinin Afganistan'ın Güneyi ile Pakistan'ın kuzey batısını *Büyük Peştunistan* olarak birleştirme düşüncesi Pakistan'ı rahatsız etmeye devam etmektedir.¹⁰

⁶ Son üç asırdır Peştunlar iktidarı sadece iki kez, 1929'da Habibullah Kalakani ihtilalinde bir seneliğine ve 1992-1996 arasında Rabbani hükümeti döneminde kaybetmişlerdir. Bu iki olay haricinde 1747 yılından beri Afganistan'da rejimler değişse de (Krallık, meşrutiyet, cumhuriyet, sosyalizm, İslâmî devlet vb) Peştunların egemenliği ilkesi değişmemektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Vartan Gregoryan age., Shaista Wahab, Barry Youngerman, A Brief History of Afghanistan, Infose Publishing, 2010, USA; Amin Saikal, Modern Afghanistan A History of Struggle and Survival, I. B. Tauris, New York, 2004

⁷ Jared Ferrie, Pakistan: Minorities at Risk in the North-West, Minority Rights Group International, London July 2009 3-8

⁸ Saikal s.120

⁹ Wahab-Youngerman, age, s.122-123

¹⁰ Gulshan Majeed, Ethnicity and Ethnic Conflict in Pakistan, Journal of Political Studies, Vol.1, Issue 2, Vol. 1, Issue 2, 51-63. S.58-59

Sekil 1: Afganistan'da Peştuca ve diğer konuşulan diller

Peştunlar tarihte kabile dayanışmaları, savaşçı nitelikleri ve bağımsızlıklarına düşkünlükleriyle tanınmışlardır.¹¹ Yaşadıkları coğrafyanın ağır şartları ve ulaşım imkânının olmadığı dağlık alanları yurt edinmeleri sayesinde, tarih boyunca kendilerine özgü kültürel kodlarını İslâm dininin başarımlardır. Günümüz Peştunlarının kültürel kodlarında İslâm dininin akideleri ile Peştun töresi (Peştunvali) denilen geleneklerin karışımının ağırlığı hissedilmektedir. Peştunların bu “otantik” kültürü 19. asırdan beri bölgeyi ziyaret eden seyyahların ve şarkiyatçıların ilgisini çekmiştir. Peştunları yakından gözleme fırsatı bulan Avrupalı seyyahlar genellikle aceleci ve kalıp yargılara dayalı romantik bir Peştun kültürü tanımında bulunmuşlar ve çoğu kez Peştunları küçümsemekle onlara hayran kalmak gibi iki uç bakış açısı arasında gidip gelmişlerdir. Bu ilginin sonucunda etnolojik çalışmaların giderek yaygınlaştığı 19. asır sonlarında birçok Asya halkı gibi Peştunların da kökenleri hakkında tartışmalar moda olmaya başlamıştır. 19. asır sonu ile 20. asır başlarında yoğunlaşan bu tartışmalar sonucunda Peştunların kökenleri hakkında, tarih, etnoloji, dilbilim gibi farklı disiplinleri dayanak olarak alan; ancak bunların hepsine de bir parça hayal gücü ekleyen birbirinden farklı teoriler ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında iki teori diğerlerine göre daha baskın hâle gelecektir. Bunlardan birincisi tarihi, etnolojik ve “biyolojik” “delillerden” yola çıkan “Peştunların Yahudilerin kayıp on kabilesinin soyundan geldiği”

¹¹ Peştun halkının genel bir etnolojik incelemesi için hâlen değerini koruyan şu eserlere başvurulabilir; Olaf Caroe, *Pathans 550BC- AD1957*, Mac Millan Co-Li.San Martin Press, New York, 1958; James W. Spain *The Way of the Pathans*, Robert Hale Limited. London, 1962

tezidir. İkincisi ise daha çok dilbilimsel kanıtlara dayalı olarak “Peştunların Aryan soyundan oldukları” tezidir. Bu çalışmada her iki tez de temel argümanları masaya yatırılarak incelenecek ve bilimsel açıdan bir değerlendirilmeye tabi tutulacak, yukarıdaki teoriler kadar yaygın olmasalar da, Peştunların bazı boylarının Yunan ve Türk kökenli olduğuna dair iddialar da mevcuttur,

Bene İsrail Teorisi

Peştunların soyunun İsrailoğullarına dayandığı iddiasına ilk olarak Babür Şahı Cihangir'in (1605-1627) saray hizmetkârlarından olan Nimetullah Haravi'nin¹² tahminen 1612 yılında tamamladığı¹³ *Mahzen-i Afgani*'de (*Makhzan-i Afgani*) rastlanmaktadır.¹⁴ Dönemindeki birçok eser gibi *Makhzan-i Afgani*'de tüm dünya tarihini öncelikle Kitab-ı Mukaddes geleneğine dayalı rivayetlere bağlı olarak başlatmaktadır. Buradaki anlatıma göre Davud Peygamber'den önce İsraililerin kralı olan Saul'un (Arapça Tâlût) Yeremiah adlı bir oğlu vardır. Yeremiah'ın da Afghana adlı bir oğlu olur. Davud Peygamber'in krallığı esnasında Afghana İsrail ordusunun başkomutanlığına getirilmiştir. Süleyman Peygamber de Afghana'ya danışmadan hiçbir karar alamamaktadır. Afghana'nın ölümünden sonra da soyu İsrail krallığında saygın konumunu korumaya devam etmiştir. Ancak; Buhtunnasır (Nabukadnezar) İsrail Krallığını yıktığı zaman Yahudileri, Ghor, Gazne, Kandahar, Kâbil dolaylarına sürmüştür.¹⁵ Afghana soyundan bazı Yahudiler ise Mekke civarına sürülmüşlerdir. Bu nedenle Mekkeki Araplar, Arap yarım adasındaki Yahudileri “Afghana'nın çocukları” olarak isimlendirmişlerdir. Nitekim sonradan İslâm'ın en büyük komutanlarından olacak olan Halid b. Velid'in (592-642) ailesi de aslen Afghana'nın soyundan gelmiştir.¹⁶

Rivayete göre Halid, Müslüman olduktan sonra Buhtunnasır zamanında Afganistan'a sürülen akrabalarına bir mektup yazarak onları da bu dine davet etmiştir. Mektup Peygamber Saul'un 37. göbekten torunu olan Qays'a¹⁷ ulaştığında, Qays, Hz. Muhammed'le bizzat tanışmak için Medine'ye gelir. Burada Müslüman olur ve Peygamber tarafından İbranice olan adı (Qays)

¹² Naimat Ullah Harvi, Tareekh E Khan Jahani O Makhzan Afghani, Urdu Science Board, 2004

¹³ Olaf Caroe, The Pathans, Oxford University Press, 1984, s.4

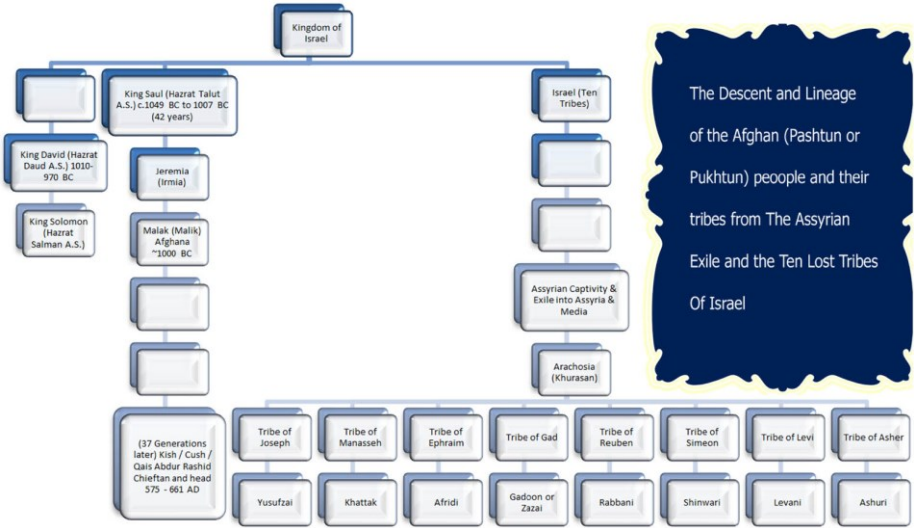
¹⁴ Naimat Ullah Harvi, *History of Afghans*, Translated by Bernhard Dorn, The Oriental Translation Fund of Great Britain, London MDCCCXXXVI (1836), 10-11.

¹⁵ Naimat Ullah, age, s.23-25.

¹⁶ Naimat Ullah, age, s.27-

¹⁷ Verilen seçere şöyledir: Şaul(Tâlût), Yeremiyah, Afghana, Saleem, Mundool, Eleazar, Tarej, Amel, Levi, Tullal, Zaleeb, Abi, Kumrood, Aharon, İşmeul, Ailem, Kiş, Minha'l, Hadeefa, Ama'l, Keram, feh'alool, Ghan, farood, Selah, şelomoth, Mahaliel, Ain, Reman, İskender, Gelundur, Morra, Nehemiah, Abiel, Saul, Yehoşuah, Qays. Naimat Ullah

Arapça Abdürreşid (Abdur Rashid) olarak değiştirilir.¹⁸ Halid b. Velid ve Qays'ın emrindeki Yahudi-Afganlar İslâm'a o kadar hizmet ederler ki bundan sonra onlara denizcilerin gemilerin omurgası için kullandıkları bir terim olan *Pathan* denilmeye başlanır. Bundan sonra Abdurreşid adını alan Qays Afganistan'a dönerek İslâmı yaymak için savaşır. Bundan sonra *Pathanlar* olarak anılan Abdürreşid'in üç oğlu Sarban, Batan, Ghurghuş ve onların soyundan gelenler günümüz Peştunlarının da ataları olmuşlardır.¹⁹ Tabi bu varsayımlara karşı çıkan tarihçilerde olmuştur; Sir Percy Cykes; Afganistan Tarihi adlı kitabında bu teoriye değinmiş, gerçeklikle alakası olmadığını ve tamamen edebi bir ürün olduğu varsayımında bulunmuştur.²⁰

Şekil 2. Peştunların soyağacı ve kayıp 10 kabile

Kaynak: <http://noorafridi.blogspot.com/2018/02/qais-abdur-rashid-or-qays-abd-ar-rashid.html>

Makhzan-i Afgani'de yer alan bu rivayetler sonraki dönemlerde az veya çok benzer şekilde tekrar edilmeye devam edilmiştir. Örneğin tanınmış Peştun yazarlardan Afzal Khan Khattak (1664-1724) 1708 yılında kaleme aldığı *Taarekh-e Murassa*'sında, Hafız Rahmat Khan (1723-1774) da Peştunların kökenleriyle ilgili olan tarih kitabı *Khulaasat ul Ansaab*'ında hiç bir eleştiri ve inceleme gereği duymadan bu teoriyi yazılarının temel ve esas dayanağı kabul

¹⁸ Naimat Ullah, age, s.36-37.

¹⁹ Naimat Ullah, age, s.38.

²⁰ Sir Percy Pykes, A History of Afghanistan, Munshirm Manoharlal, 2002

edilerek tekrarlanmışlardır.²¹ Peştunların İsrail soyundan geldiklerine dönük iddialar 19. asırda Afganistan'a olan ilgileri giderek artan İngiliz araştırmacılar arasında ilgi odağı haline gelmiştir.²² Hatta hikaye biraz daha ilginç hale getirilerek Peştunların Assurların İsrail Krallığını yıktıkları zaman sürdürdükleri ve kendilerinden bir daha haber alınamayan Kayıp On Kabilenin torunları olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin; Afganistan'daki etnik gruplar hakkında Britanya İmparatorluğu adına birçok rapor-kitap hazırlayan Henry W. Bellew (1834-1892) *The Races of Afghanistan* adlı çalışmasında, Afganların Peygamber Ezra kitabında adı geçen on sürgün kabilenin soyundan geldiklerine inanıldığını yazmaktadır. Geleneği herhangi bir şekilde eleştiriden geçirme gereği duymayan Bellew, Qays ile Halid bin Velid arasındaki görüşmeyi ve Qays'ın Hz. Muhammed'le buluşup Müslüman olarak *Süryanicede* geminin temel/omurgası anlamına gelen Pahtán adını alması hikayesini aynen aktarmaktadır. Arsareth ülkesi Hazaracatmış.²³ Ardından Halid b. Velid'in kızı ile evleniyor ve bu evlilikten üç çocuk dünyaya geliyor. Bu üç çocuk; Saraban, Batan, Ghurghuş²⁴

Öte yandan Bene İsrail teorisine eleştiriler bu teorinin tanındığı ilk yıllara kadar geri gitmektedir. *Makhzan-i Afgani*'yi İngilizceye çeviren Bernhard Dorn (1805-1881) James W. Spain (1926-2008) ve Olaf Caroe (1892-1981) gibi Afganistan uzmanlarının çalışmalarında bu teori "rasyonel kanıtlara dayanmayan" bir iddia olarak görülmüştür. Caroe, bu hikayelerin hiçbir İbranice ve Arapça belgede yer almamasına dikkat çekmiş ve Bene İsrail teorisinin otantik olmadığını 17. asırda üretilmiş bir senaryo olduğunu savunmuş ve bu durumu Romalıların soylarını Troyalılara dayandırmasına benzetmiştir.²⁵ Aslında Ortaçağ'da birçok toplum için kendini Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen Peygamberlerin soyuna dayandırmak prestijli bir tavır olduğundan bu tür rivayetlere şüpheli bir şekilde yaklaşmak normaldir. Örneğin; Ermeni hükümdar ailesi Pakradunilerde Yahudi soyundan gelmekle övünmüşlerdir.²⁶ Yeryüzündeki birçok topluluğun İsrail'in Kayıp On Kabilesinin torunları olduğu iddia edilmiştir ve iddia edilmeye de devam edilmektedir. Yemen'deki Khaibar'da yaşayan Reuben, Gad ve Menaşe kabilelerinden Nijeryalı Yorubalardan, Hindsitan'daki manipurlardan, Güney Amerikalı bazı

²¹ Hafız Rahmat Khan, *Khulaasar ul Ansaab*, B.M.Egerton.1104

²² Caroe, age, s.3.

²³ Bellew, age, s.15-16,

²⁴ Bellew, age, s.19

²⁵ Caroe, s.9

²⁶ Şahnazaryan-Ermeni Tarihi, Paris-Fransa, 1859, s.32

yerli topluluklara kadar birçok topluluk bir şekilde Kayıp On İsrail kabilesi ile ilişkilendirilmiştir.²⁷

Buna karşın Bene İsrail teorisinin destekçileri olanlar iddialarını farklı etnolojik ve biyolojik “kanıtlara” dayanarak da savunmaya çalışmışlardır. Örneğin; Peştunların kabile yasaları ve birbirlerine bağlılıkları Yahudi kültürel kodlarıyla ilişkilendirilmesi, Peştunların kemerli burunları Yahudi yüz hatlarının tipik bir özelliği olarak kabul edilmesi her Müslüman halkta rastlanabilecek Yusuf, Bünyamin, Davud gibi isimlerin varlığı²⁸ gibi. Öte yandan bilimsel zayıflığına rağmen bu Bene İsrail teorisi bir dönem Peştunlar arasında o kadar yandaş bulmuştu ki Afganistan emirlerinden Şir Ali Han (1863-1878) bile Yahudi soyundan gelmekle övünmüştür.²⁹ Nitekim Peştun kabileleri arasında uzun zaman geçiren James W. Spain (1892-1981) “amatör İngilizleri etkisi altına alan fantastik bir düşünce” olarak betimlediği bu iddiaya, samimiyette inanan birçok kabile büyüğüne rastladığını aktarmaktadır.³⁰

Öte yandan bu teoriyi tenkit ederken Peştunların arasına hiçbir şekilde Yahudi kökenli grupların karışmadığını da ileri sürmenin mümkün olmadığını belirtmek zorundayız. Sonuçta Peştunluk ırkî değil etno-kültürel bir tanımlamadır ve Peştunlar arasında yapılan genetik araştırmalarda Ortadoğu kökenli genlere rastlanmasından anlaşıldığı üzere aslında soyları farklı halklara dayanmakla birlikte bugün Peştun kimliğini benimsemiş çok sayıda birey bulunmaktadır. Afganistan ve Pakistan’da geçmiş asırlarda kalabalık Yahudi³¹ ve Arap³² toplulukları yaşamıştır ve bunların bir kısmının Peştunlar arasında erimiş olması muhtemeldir. Ancak Peştunlar arasında yapılan genetik araştırmalara göre Arap/Samî halklarında yaygın olarak görülen özelliklere nadiren rastlanmaktadır. Örneğin 2012’de 8706 Afganistan Peştunu arasında

²⁷ Yusuf Besalel, Kayıp On İsrail Kabilesi, Şalom Haftalık Siyasi Kültürel gazete, 16.03.2016.

²⁸ <https://www.israelrising.com/the-pashtuns-are-the-tribes-of-israel/>

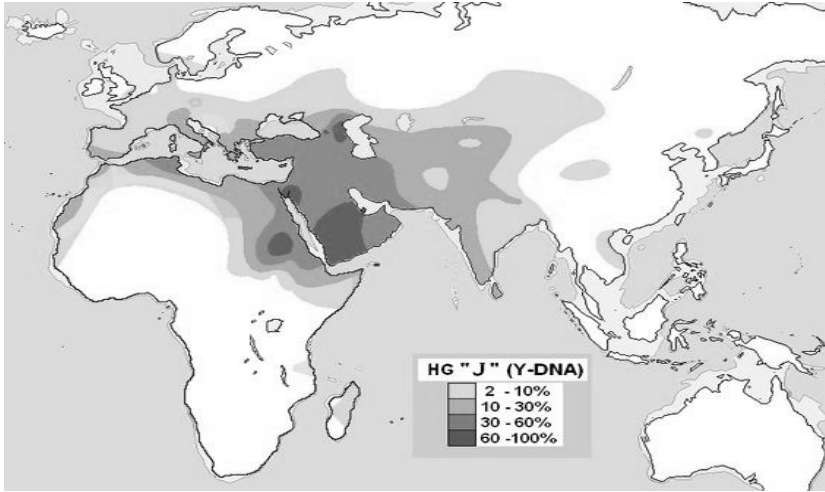
²⁹ Emir vasiyetnâmesinde şöyle yazılıydı: “Ma aslen ez ehl-i İsrail mibaşim”. İ. Shahrani, Tarihçe-yi Akvam der Afghaniestan, Kabil 2009, s.21

³⁰ James W. Spain The Way of the Pathans, Robert Hale Limited. London, 1962.,27-28

³¹ Afganistan’da Ortaçağ boyunca Yahudiler yaşamaktaydı. İsrail kurulduktan sonra Yahudilerin çoğu Afganistan’dan göç ettiler. Taliban iktidara geldiğinde (1996) Kâbil’de beş Yahudi ailesi vardı. 2002’de sadece iki yetişkin Yahudi bireyi kalmıştı. Steven Otfinoski, Afghanistan, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA, 2003, s. 58-59

³² Araplar 671’den itibaren Basra ve Kufe’den getirdikleri 50 bin kişiyi (daha doğrusu aileyi) Merv, Herat, Belh gibi kentlere yerleştirmişlerdir. DGBİT, Cilt II, s.303. Kim tarafından kaleme alındığı bilinmeyen; ancak 982’de Kuzey Afganistan’a (Guzgân) hükmeden Emir Ebu’l Haris’e atfedilen tarihi coğrafya eseri *Hudûd’ül Âlem*’e bakılacak olursa bu dönemde artık Afganistan’da Arap nüfusu ciddi boyutlara erişmiştir. *Hudûd’ül Âlem*’e göre Sadece Guzgân’da 20 bin Arap yaşamaktadır. V. Minorsky, *Hudûd’ül Âlem*, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 63

yapılan bir araştırma da Sami halklarda sıkça rastlanan J1M267'ye sadece bir denekte rastlanmıştır.³³

Şekil 3. Y-DNA'nın yayılım haritası

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/563372234615755857/>

Ortadoğu/Samî halklarda yaygın olan Y-DNA'nın yayılımı. Haritaya göre Peştunların yaşadığı bölgede %2-10 ve %10-30 arasında olduğu görülmektedir.

Aryan Teorisi

18. asırda Sanskrit dili ile Avrupa dilleri arasındaki ortak noktaların Sir William Jones (1746-1794) tarafından keşfedilmesiyle ilk adımları atılan Aryan teorisine göre, günümüzde Avrupa ve Hint-İran dillerinin konuşan insanlar ortak bir kökenden gelmektedir.³⁴ Bu teoriye göre anavatanları Orta Asya-Afganistan olan Aryanlar, bilinmeyen bir zamanda yeryüzünün çeşitli bölgelerine dağılarak çeşitli uygarlıklar kurmuşlardır.³⁵ Başlangıçta sadece dilbilimsel ve arkeolojik kanıtlara dayalı olarak kurgulanan Aryan göçleri

³³ Maria Isabel Maldonado Garcia, Bakht Munir, Origins of the Pasto Language and Phases of its Literaray Evolution, Journal of Researches Humanities, University of Punjab, Vol LII, Januray 2016, 145-167, s.156

³⁴ Mallory, J.P, 2002, Hint Avrupalıların İzinde, Dil, Arkeoloji ve Mit, Dost Yayınları. Ankara S.12-30

³⁵ Bu teorisin kalsik kaynakları için bkz: Lorenzo Burge, Pre-Glacial Man and The Aryan Race, Lee and Sheppard, Publishing, Boston, 1887, Gerald H. Rendall, The Cradle Of The Aryan, Macmillan And Co. New York, 1889, Rudolph von Ihering de The Evolution of the Aryan Translated from German: A. Druckner, Henry Holt and Company, New York 1897, Charles Morris, Aryan Race its Origin and its Achievements, Griggs And Company, Chicago, 1888.

teorileri zamanla siyasal anlamlar da kazanarak bilimsel sınırların ötesine taşınmış³⁶ ve Avrupa'da ırkçı akımların sahiplenmesiyle 1930'ların politik ikliminde farklı anlamlar kazanmıştır.³⁷ Günümüzde Aryan teorisi etnolojik, arkeolojik, epigrafik vb. birtakım kanıtlarla yeniden gözden geçirilmiş ve ırkçı göndermelerden uzak bir bakış açısıyla değerlendirilmekte ve güncelliğini korumaktadırlar.³⁸

Aryan teorileri sadece Avrupa'da değil kendilerini de Aryanların torunları olarak kabul eden İran³⁹, Hindistan⁴⁰ ve Afganistan gibi ülkelerde de kendisine çok fazla sayıda yandaş bulmuştur. Özellikle Afganistan'ın birçok Aryan teorisyeni için kaynak ülke olarak sunulması⁴¹ bu ilgiyi daha da arttırmıştır. G. Gnoli, M. Witzel gibi önde gelen İranologlar, Ahura Mazda'nın yarattığı ilk yer olduğuna inanılan ve Aryanların kutsal ülkesi olarak kabul edilen *Aryāne Vaejā*'nın da Afganistan olduğunu savunmuşlardır.⁴² Nitekim Herodotos tarihinde Afganistan'ın batı bölgeleri *Aria (modern Herat)* ülkesi olarak adlandırılmaktadır.⁴³

Modern çağlarda Peştun aydınları arasında Musevî-Arap atalar teorisi yerine Aryan (Hint-Âri) atalar teorisi daha fazla taraftar bulmuştur.⁴⁴ Hatta 1970lerin Afganistan'ında ülkenin ilk Havayolları şirketine *Ariana Airlines* adı verilirken, Gerçekte ise Peştun kimliğinin, farklı kökenlerden gelen toplulukların birbiri içinde erimesi ile oluşmuş kozmopolit özellikler taşıdığını söylemek gerekir. Mesela daha öncede belirtildiği üzere Ortaçağ tarihçilerinin Türk

³⁶ GORSHENİNA, Svetlana and RAPİN, Claude, Kâbil'den Semerkand'a Arkeologlar Orta Asya'da, YKY Yayınları İstanbul 2006, s.138.

³⁷ William F. Meinecke Jr.(vd.) Nazi Ideology and Holocaust, United States Holocaust Memorial Museum 2007, s.11-23.

³⁸ Mallory age, s.212-255.

³⁹ İran'da şah Rıza Pehlevi (1925-1941) ve oğlu Muhammed Rıza Pehlevi (1941-1979) devrinde İslâm öncesi Aryan ve Pers geçmişi yüceltmeye başlanmıştır. Aryan adından kaynaklanan İran adının kullanımı yaygınlaştırılırken, Aryanların Kralı Büyük Kyros yüceltiliyordu. Kaynak: Gene R. Garthwaite, İran tarihi pers İmparatorluğundan Günümüze, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap, İstanbul, 2011 S.210-231

⁴⁰ Hindistan'daki Aryanlık için bkz: William Gould, Hindu Nationalism and the Language of Politics in Late Colonial India, cambridge university press, Cambridge, 2004, s.131-140

⁴¹ Gorshenina- Rapin, Arkeologlar Orta Asya'da, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, age, s.138.

⁴²Frantz Grenet, An Archaeologist's Approach to Avestan Geography, Birth of the Persian Empire, Ed. V.S. Curtis, S. Stewart, I. B. Tauris, London-New York, 2005, s.29-51. *Aryāne Vaejā*'nın Afganistan'da değil daha kuzeyde bir yerde olduğuna dair görüşler için bkz: Töre Sivrioğlu, Avesta Dilinin Tarihi Coğrafyası, Turkish Studies, Vol 8/8 Summer 2013,

⁴³ Herodotos, III, 92-93

⁴⁴ afganistan'ın 35.000 senelik aryan yurdu olduğunu iddia eden bir çalışma için bkz. Hamid Wahed Alikuzai, A Concise History Of Afghanistan In 25 Volumes, Vol.I, Trafford Publishing, Usa, 2013

kökenli olduklarını aktardıkları, bugünde Türkçeye has bazı nitelikleri korumaya devam eden Halaç (Galjay/Gılzay) aşiretleri⁴⁵ günümüzde kendilerini Peştun olarak tanımlamaktadırlar.

Şekil 4. Afganistan Akademisi'nin 1960'larda kullandığı amblem

20. asır ortasında, Afganistan'da Aryancılık düşüncesi resmi destek görmekteydi. Ülkenin birçok kuruluşu Aryan adını taşıyordu. Davud Han'ın devlet başkanlığı döneminde (1973-78) Aryan kartalı ülkenin bayrağına da girecekti. Yukarıda Afganistan Akademisi'nin 1960'larda kullandığı amblem⁴⁶ görülüyor.

Afganistan'ı Aryan anavatanı olarak gören Batılı kuramcılar, Peştunları da Aryanların torunları olarak kabul etmişlerdir.⁴⁷ Peştunların arasında "mavi gözlü sarı saçlı çok sayıda birey olması⁴⁸, dillerinin Hint-İran dil ailesine yakınlığı bu teorinin en önemli kanıtları olarak görülmüştür. 1930'larda Alman antropologları "has Aryan anavatanını belirlemek amacıyla" Güneydoğu Afganistan'da bir dizi bilimsel proje yürütmüşlerdir.⁴⁹ Julius Heinrich Klaproth (1783-1835) Peştucayı Aryan dili olduğunu söyleyen ilk araştırmacı oldu.⁵⁰ Başka bir Alman araştırmacı olan Bernhard Dorn (1805-1881) Peştucayı Hint-Germen (Tetonic) dil ailesi içine yerleştirdi.⁵¹ 19. asır boyunca dil bilimciler Peştucanın Hintçenin mi yoksa İranî dillerin mi bir kolu olduğu konusunda uzlaşamadılar. Earnest Trum (1828-1885) Peştuca'nın İranî değil Hint-Arî dil grubu içinde olduğunu savundu.⁵²

⁴⁵ İ. Shahrani, *Tarihçe-yi Akvam der Afghanistan*, Kabil, 2009, s.16

⁴⁶ *Tarih-i Muhtasar-ı Afganistan Cild 2 Abdülhay Habibi*, Encümen-i Tarihi ve Edeb Afganistan Akademi, kabil Devlet-i Matbaa 1349

⁴⁷ Garcia-Munir, s.149

⁴⁸ Wahab, Youngerman, ages, s.118-120

⁴⁹ *Christopher Hale, Himmler's Crusade: The Nazi Expedition to Find the Origins of the Aryan Race. Hoboken, N. J.: John Wiley & Sons. (2003). s.311-314*

⁵⁰ Garcia-Munir, s.151

⁵¹ Garcia-Munir, s.151

⁵² Garcia-Munir, s.152

Peştuca üzerine yapılan bu spekülasyonların önündeki en büyük engel Peştucanın yazılı bir dil olarak kökenlerinin ancak 16. yüzyıla kadar takip edilebilmesidir. 16-17. Asra kadar sözlü bir edebiyata sahip olan Peştunlar bu tarihten sonra Huşkal Han (1613-1689) gibi büyük şairler yetiştirmişlerdir. Ancak bu asırdan öncesi için Peştucanın evrimi karanlıkta kalmaktadır. Yine de Peştucanın Hint (Sanskrit) dilinden çok İranî dillere yakın olduğu tezi daha çok rağbet görmektedir. Peştucanın ses değerlerine bakıldığında (Tablo-1) Sanskrit ile İranî diller ayrımında İran dilleri sınıfına yakın olduğu anlaşılmaktadır.⁵³ Ancak Peştuca İranî dil ailesinin en önemli kolu olan Farsça ile de bazı ses değişimleri konusunda ayrılmaktadır.

Afganistan'ın Aryanların anavatanı olarak görülmesi 20. asra kadar Aryan geçmişi ile ilgilenmeyen Peştun aydınları "medeniyetin kurucusu Aryanlar" tezini hoşnutlukla karşılamış, hatta Afganistan'ın Aryanların anavatanı olduğu iddiasının büyüüne kapılmaya başlamışlardır. Aryan Peştunlar Bu olay, Afganistan'da, dinsel ve aşiretsel kimlik tanımlamalarının ötesinde ilk kez olarak *ırk birliği* düşüncesinin doğmasına yol açmıştır. Afgansitan'da Aryan teorilerine dönük ilgi Davud Han'ın Başbakanlık (1956-1963) ve Cumhurbaşkanlığı (1973-1978) döneminde doruk noktasına çıkmıştır. Bu dönemde Afganistan'da hemen her resmi kurumun adı bir şekilde Aryanlara bağlanmıştır. Örneğin Afganistan'ın tek havayolu şirketinin adına Ariana Airlines adı verilirken Aryan Kartalı devletin bayrağında da yerini almıştır. Ünlü Peştun tarihçilerden Pakistanlı Han Ruşen Han (1914-1988) Arapça etkisini İslamla başlatmaktadır.⁵⁴

Aryan teorisini sahiplenilmesinin en büyük kanıtı Peştucanın Hint-Avrupa dil ailesinin bir üyesi olmasıdır. Birçok dil bilimci Peştucayı Hint-Avrupa dil ailesini Hint-İran kolunun İranî diller kısmına yerleştirmektedir.⁵⁵ Arapça ve Türkçeden etkilenmesine ve bazı ses değişimlerine karşın⁵⁶ Peştucanın arkaik söz varlığı (akrabalık terimleri, ilk evcilleştirilen hayvanların ismi, basit tarım aletleri vb.) Hint-İran dil grubuna ait olduğunu göstermektedir. (Tablo-1) Hatta bu temel

⁵³ Sanskrit dilindeki-c/j sesinin İranî dillerdeki karşılığı-z sesidir. Benzer şekilde Sanskrit-h sesi İranî dillerde-s olarak karşımıza çıkar. Bu nedenlefonetik olarak Peştunca İranî diller grubuna yerleştirilebilir.

⁵⁴ Garcia-Munir, s.150

⁵⁵ Tgey-Robson s.18

⁵⁶ Peştunca ile Farsça arasında Rasmus rask (1787-1832) kuralı olarak bilinen⁵⁶ düzenli ve sistemli değişimi bulunmaktadır. Örneğin Farsçadaki (d) sesi Peştuncada (l) sesiyle yer değiştirebilmektedir. Farsça *dest* (el) Peştunca *las* olmaktadır. Ya da Farsça peder (baba) Peştuncada *plár* olarak karşımıza çıkar vb.⁵⁶ benzer bir kural da Farsa-a sesinin Peştuncada-o'ya dönüşmesinde göze çarpmaktadır. Örneğin Farsça madar (anne) ve haßer (kızkardeş) Peştunca mor ve hor olması gibi Pashtoo-English Dictionary Zeeya A. Pashtoon, Dunwoody Press, USA, 2009.

söz varlığındaki ses değişimleri, Peştuncanın Hint (Sanskrit kolundan ziyâde İran koluna) yakınlığına tanıklık etmektedir.

Şekil 5. Hint Avrupa dil ailesindeki dil kolları

Kaynak: http://www.linguistics.com/indoeuropean_languages.htm

Peştuca genel olarak İranî dil ailesiyle müşterektir. (Tablo 1.) Gramer kuralları genel olarak Farsçayı andırmakla birlikte⁵⁷ Peştuncanın kendine özgü bazı kuralları hemen dikkati çekmektedir.⁵⁸

Kelime	Peştuca	Farsça	Sanskritçe	Avestaca
adam/erkek	<i>mere</i>	<i>mard</i>	maṛtyah	axşena
ağaç	<i>draht</i>	<i>draht</i>	taru	urvarā
akbaba	<i>kərkəs</i>	<i>kerkes</i>	grdhra	kahrkāsa
ahşap/kereste	<i>tir</i>	<i>tir</i>	dru	dri
altın	<i>zər, zarī</i>	<i>zarīn</i>	hiranya	zaranya
anne	<i>mōr</i>	<i>mādār</i>	mātṛ	mātṛ
at	<i>ās</i>	<i>əsb</i>	āzva	aspa
baba	<i>plār</i>	<i>peder</i>	pītār	pītār
balık	<i>mahey</i>	<i>māhi</i>	matsya	masya
beden	<i>tanâ</i>	<i>tanū</i>	tanu	tanū
bıçak	<i>çāku</i>	<i>çāku</i>	kartari	karəta-akava
boğa	<i>gwayay</i>	<i>gawner</i>	gavarāja	gao
buğday	<i>ğanəm</i>	<i>gandum</i>	godhuma	gantuma
cesur	<i>bahâdûr</i>	<i>bahâdûr</i>	dhirşta	darşi
çekirge	<i>molâh</i>	<i>molah</i>	zalabha	skaiṭa
çiçek	<i>gûl</i>	<i>göl</i>	varoṭa	vareya
çoban	<i>çopan</i>	<i>çûban</i>	ajapāla	fşu-pana
çocuk	<i>zoy</i>	<i>zâd</i>	cantu	puthra

⁵⁷ Olumsuzluk eki Farsçayla aynı (na)

⁵⁸ Örneğin Farsçada şimdiki zaman haber kipleri Birinci Tekil Şahıs için-əm, İkinci Tekil Şahıs için-i, Birinci Çoğul Şahıs için-im, -İkinci Çoğul Şahıs için in/id, Üçüncü Çoğul Şahıs-ənd iken; Peştuncada aynı ekler sırasıyla--əm, -e, -u, -ay, -i şeklinde kullanılmaktadır. Bkz: Tegey-Robson s.137.

deniz	<i>daryā</i>	<i>daryā</i>	crayas	zrayah
domuz	<i>hūk</i>	<i>huk</i>	sū	hū
el	<i>las</i>	<i>dəst</i>	hasta	zasta
erkek kardeş	<i>vrōr</i>	<i>brādar</i>	bhrātrīya	brātar
gece	<i>şaba</i>	<i>şeb</i>	kşap	χşap
genç	<i>zevan</i>	<i>cevan</i>	yúrvan	yvan
göz	<i>çaşm</i>	<i>çaşm</i>	caşu	caşş
gün	<i>roz</i>	<i>roh</i>	rōcis	raocah
inek	<i>ğwā</i>	<i>gaw</i>	gava	yaō
kapı	<i>dar</i>	<i>dar</i>	dvāra	dvara
kış	<i>zəmaj</i>	<i>zemistan</i>	hima	zim
köpek	<i>spay</i>	<i>səg</i>	zvān	span
kurt	<i>gurg</i>	<i>gurg</i>	vřka	vehrka
kuş	<i>murgh</i>	<i>murg</i>	vi	mərəya
ölüm	<i>merg</i>	<i>merg</i>	mřtyu	mahrka
rüzgar	<i>bād</i>	<i>bād</i>	vāta	vāta
sinek	<i>magās</i>	<i>megs</i>	maşakah	mayşī
su	<i>âb</i>	<i>âb</i>	ap	ap
şarap	<i>may</i>	<i>may</i>	madya	mati
taş	<i>səng</i>	<i>seng</i>	azan	asanj
tohum	<i>tuḥam</i>	<i>tuḥm</i>	kşudrá	taoχman
uyku	<i>ḥvap</i>	<i>ḥop</i>	svapna	χvafŋa
uzun	<i>dīraz</i>	<i>dīr</i>	dīrgha	drājanh
yağmur	<i>bārān</i>	<i>bārān</i>	vār	vāra
yeni	<i>nev</i>	<i>nəw</i>	nava	nava
yeryüzü	<i>zeminīy</i>	<i>zamī</i>	cām	zam
yılan	<i>mār</i>	<i>mar</i>	sarpa	mairya
yıldız	<i>sitoray</i>	<i>sitarāh</i>	stār	stār
zehir	<i>záhr</i>	<i>zahr</i>	ghora	ghara

(Tablo 1. Peştucanın arkaik söz varlığı ve Farsça, Sanskritçe ve Avestaca dillerindeki karşılıkları)

Elbette Peştucanın bir Hint-İran dili olması bu dili konuşan bütün bireylerin Aryan kökenli oldukları anlamına gelmemektedir. Neticede Peştunluk günümüzde ırki değil etnolojik bir kimliktir ve birçok kabilenin zaman içinde Peştunlaştığı bilinmektedir.

Kaynakça

Ana Britannica, Cilt XVII, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989.

Addiction, Crime and Insurgency The Transnational Threat of Afghan Opium, United Nations Office On Drugs and Crime, Vienna, 2009. S.115.

BELLEW, H. B., *The Races of Afghanistan Thacker Spink and Company*, Calcutta and London MDCCCLXXX (1880)

BESALEL, Yusuf, "Kayıp On İsrail Kabilesi", *Şalom Haftalık Siyasi Kültürel Gazete*, 16.03.2016.

BURGE, Lorenzo, *Pre-Glacial Man and The Aryan Race*, Lee and Shepeard, Publishing, Boston, 1887

CAROE, Olaf, *Pathans 550 BC- AD 1957*, Mac Millan Co-Li.San Martin Press, New York, 1958

CAROE, Olaf, *The Pathans*, Oxford University Press, 1984

FERRİE, Jared, *Pakistan: Minorities at Risk in the North-West*, Minority Rights Group International, London July 2009

GARTHWAİTE, G.R., *İran Tarihi Pers İmparatorluğundan Günümüze*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap, İstanbul, 2011

GORSHENİNA, Svetlana and RAPİN, Claude, *Kâbil'den Semerkand'a Arkeologlar Orta Asya'da*, YKY Yayınları İstanbul 2006

GOULD, W., *Hindu Nationalism and the Language of Politics in Late Colonial India*, cambridge university press, Cambridge, 2004

GREGORYAN, Vartan, *Zuhur-u Afghanistan-ı Nevin*, Tahran 1388

GRENET, F., *An Archaeologist's Approach to Avestan Geography, Birth of the Persian Empire*, Ed. V.S. Curtis, s. Stewart, I. B. Tauris, London-New York, 2005.

HARRİSON, S.S., 'Pashtunistan': *The Challenge to Pakistan and Afghanistan*, Real Instituto- ARI 37/2008, 2-7.

HALE, C., *Himmler's Crusade: The Nazi Expedition to Find the Origins of the Aryan Race*. Hoboken, N. J.: John Wiley & Sons. (2003)

HARVİ, N. U., *History of Afghans*, Translated by Bernhard Dorn, The Oriental Translation Fund of Great Britain, London MDCCCXXXVI (1836)

HARVİ, N. U., *Tareekh E Khan Jahani O Makhzan Afghani*, Urdu Science Board, 2004

JHERİNG; R.V., *The Evolution of the Aryan* Translated from German: A. Druckner, Henry Holt and Company, New York 1897

KHAN, H. R., *Khulaasar ul Ansaab*, B.M.Egerton.1104

MAJEED, Gulshan, "Ethnicity and Ethnic Conflict in Pakistan", *Journal of Political Studies*, Vol.1, Issue 2, Vol. 1, Issue 2, 51-63

MALLORY, J.P, 2002, *Hint Avrupalıların İzinde*, Dil, Arkeoloji ve Mit, Dost Yayınları. Ankara

Maria Isabel Maldonado Garcia, Bakht Munir, "Origins of the Pasto Language and Phases of its Literaray Evolution", *Journal of Researches Humanities*, University of Punjab, Vol LII, Januray 2016

MEİNECKE, W.F., *Nazi Ideology and Holocaust*, United States Holocaust Memorial Museum 2007

MORRIS, C., *Aryan Race its Origin and its Achievements*, Griggs and Company, Chicago, 1888

OTFİNOSKİ, Steven, *Afghanistan*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA, 2003

SAİKAL, Amin, *Modern Afghanistan A History of Struggle and Survival*, I. B. Tauris, New York, 2004

SİDDİQUE, Abubakar, "Afghanistan's Ethnic Divides, Sources of Tension In Afghanistan and Pakistan: A Regional Perspective" Norwegian peacebuilding, Resource Centre, 2012

SİVRİOĞLU, T., "Avesta Dilinin Tarihi Coğrafyası", *Turkish Studies*, Vol 8/8 Summer 2013

Tarih-i Muhtasar-ı Afganistan Cild 2 Abdülhay Habibi, Encümen-i Tarihi ve Edeb Afganistan Akademi, kabil Devlet-i Matbaa 1349

Pashtoo-English Dictionary Zeeya A. Pashtoon, Dunwoody Press, USA, 2009

PYKES, S.P., *A History of Afghanistan*, Munshirm Manoharlal, 2002

RENDALL, Gerald H., *The Cradle of The Aryan*, Macmillan and Co. New York, 1889

SPAIN J.W., *The Way of the Pathans*, Robert Hale Limited. London, 1962

Şahnazaryan, *Ermeni Tarihi*, Paris-Fransa, 1859

Vartan Gregoryan, Shaista Wahab, Barry Youngerman, *A Brief History of Afghanistan*, Infose Publishing, 2010, USA

<http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact92/wf930006.txt>

<http://nooraafridi.blogspot.com/2018/02/qais-abdur-rashid-or-qays-abd-ar-rashid.html>

<https://www.Israelrising.com/the-pashtuns-are-the-tribes-of-Israel/>